

A SAÚDE BUCODENTAL DOS ESCOLARES DE GALICIA. 2010

Servizo de Epidemioloxía
Servizo de Estilos de Vida Saudable e Educación para a Saúde
Dirección Xeral de Innovación e Xestión da Saúde Pública
Consellería de Sanidade

Área de Medicina Preventiva e Saúde Pública
Facultade de Medicina e Odontoloxía
Universidade de Santiago de Compostela

ÍNDICE

1. Introducción e xustificación	3
2. Obxectivos da investigación	4
3. Unidades estatísticas	
3.1. Ámbito da enquisa	4
3.2. Unidades da enquisa	4
4. Deseño da mostra	
4.1. Tipo de mostraxe	5
4.2. Tamaño da mostra e afixación	7
4.3. Selección da mostra	8
5. Recollida e tratamento dos datos	
5.1. Período de recollida	9
5.2. Ficha de exploración e cuestionario	9
5.3. Enquisas	10
5.4. Desenvolvemento do traballo de campo	10
5.5. Gravación e depuración dos datos	12
6. Indicadores	
6.1. Indicadores do estado de saúde oral aos 6 anos	15
6.2. Indicadores do estado de saúde oral aos 12 anos	16
6.3. Indicadores do estado de saúde oral aos 15 anos	18
7. Procedemento de estimación	20
8. Difusión de resultados	
8.1. Exploración externa e oral	23
8.2. Oclusión dental	23
8.3. Placa dental	23
8.4. Enfermidade periodontal	23
8.5. Estado dental	24
9. Evolución do estado da saúde bucodental	26
10. Conclusións	27
11. Bibliografía	28
Anexos	29

1. Introducción e xustificación

A carie dental é considerada dende un punto de vista sanitario como unha das enfermidades máis prevalentes, e acadou nos anos setenta do século pasado a categoría de pandemia nos países industrializados. Dende ese momento, debido aos importantes cambios na planificación sanitaria e nos hábitos hixiénicos da poboación, a prevalencia da enfermidade comezou a diminuír. Esta tendencia decrecente da carie foi obxectivada mediante a realización de estudos epidemiolóxicos nas cohortes infantís.

A Organización Mundial da Saúde (OMS) recomenda realizar estudos sobre a saúde bucodental dos nenos de 6 e 12 anos cunha periodicidade quinquenal, co fin de avaliar a evolución da saúde oral na poboación infantil.

Estas idades considéranse puntos de referencia para o estudo da dentición temporal (6 anos) e da definitiva (12 anos) e pola facilidade de acceso a toda a poboación, xa que está totalmente escolarizada. Ademais, aos 12 anos prodúcese o cambio definitivo na estrutura da boca, coa erupción e maduración das pezas definitivas, e tamén se produce un maior incremento da carie dental e un asentamento dos hábitos de saúde. A OMS tamén propón a idade de 15 anos para estudar a tendencia e a gravidade da carie e porque se considera un indicador da enfermidade periodontal no adolescente.

En España realizáronse seis enquisas nacionais de saúde oral. As tres últimas (1993, 2000, 2005) foron promovidas polo Consello Xeral de Colexios de Dentistas de España e seguiron unha metodoloxía común en canto ao deseño da mostra e aos criterios diagnósticos. Os resultados destes estudos mostraron unha diminución na prevalencia e nos índices de carie no período 1993-2000, seguida dunha estabilización no período 2000-2005.

En Galicia, seguindo as recomendacións da OMS, véñense realizando estudos de saúde bucodental cada 5 anos dende 1995 (1995, 2000 e 2005) entre escolares de 6 e 12 anos. Ao longo desa década produciuse unha mellora na saúde dental dos escolares galegos, cunha redución na prevalencia de carie do 39% aos 6 anos (de 46,7% en 1995 a 28,6% en 2005) e do 18% aos 12 (64,2% a 52,7%), aínda que xa no ano 1995 se cumprían os obxectivos propostos pola OMS para o ano 2000 na rexión europea. Co fin de continuar a serie quinquenal iniciada en 1995 e cumprir así as recomendacións da OMS, a Dirección Xeral de Innovación e Xestión da Saúde Pública levou a cabo un novo estudo de saúde bucodental en escolares de Galicia no ano 2010, incluíndo neste caso o grupo de 15 anos.

2. Obxectivos da investigación

O obxectivo xeral deste estudo é coñecer a situación actual da saúde bucodental infantil no noso ámbito e valorar as actuacións que resultan máis axeitadas para esta poboación.

Os obxectivos específicos do estudo epidemiolóxico do ano 2010 son os seguintes:

- Coñecer o grao de afectación por carie, enfermidade periodontal e maloclusións nos escolares galegos de 6 e 12 anos. Ademais, nesta enquisa estudaranse tamén os escolares de 15 anos.
- Analizar a tendencia destas enfermidades en Galicia.
- Valorar o grao de coñecemento que teñen os escolares sobre as causas que orixinan estas enfermidades.
- Achegar información para determinar prioridades de intervención.

3. Unidades estatísticas

3.1. Ámbito da enquisa

O ámbito poboacional da enquisa está constituído por tres grupos independentes de escolares galegos: os de 6, 12 e 15 anos. O traballo de campo empezou a finais de 2010 e considerouse que a poboación de 6 anos está constituída polos nenos nados en 2004, que no curso 2010-2011 están en primeiro de educación primaria (EP); a poboación de 12 anos está constituída polos nenos nados en 1998, que están matriculados en primeiro da ESO no curso 2010-2011; finalmente, a poboación de 15 anos corresponde cos nados en 1995.

O tamaño dos grupos estimouse nuns 22.000, 24.000 e 20.000 escolares de 6, 12 e 15 anos, respectivamente, segundo os datos da Consellería de Educación e Ordenación Universitaria.

O ámbito xeográfico abarca todo o territorio da Comunidade Autónoma de Galicia.

O ámbito temporal da investigación abarca o período de decembro de 2010 a febreiro de 2011.

3.2. Unidades da enquisa

As unidades de análise son os escolares de 6 anos matriculados en centros de EP de Galicia no curso 2010-2011 e os escolares de 12 e 15 anos matriculados no mesmo curso en centros que imparten ensino secundario en Galicia.

Para a poboación de 6 e 12 anos, as unidades de mostraxe son os centros educativos e as aulas dos cursos correspondentes, primeiro de EP e primeiro de ESO, respectivamente. Inclúense no estudo todos os alumnos das aulas seleccionadas. A mostra de 15 anos esta constituída por unha mostra aleatoria de alumnos dos centros de ESO seleccionados; por este motivo, non se terá en conta a poboación de 15 anos para o deseño da mostra.

4. Deseño da mostra

4.1. Tipo de mostraxe

Para a selección da mostra realízase, en primeiro lugar, unha clasificación dos centros escolares de Galicia en tres grupos:

- Centros que só imparten educación primaria (661).
- Centros que imparten educación primaria e ensino secundario (237).
- Centros que só imparten ensino secundario (259).

No primeiro grupo selecciónase unha mostra aleatoria estratificada de aulas de primeiro de EP. Nos outros dous grupos realízase unha mostraxe bietápica estratificada, seleccionando centros educativos na primeira etapa e unha aula por centro na segunda. A diferenza débese a que nestes dous grupos é preciso seleccionar aulas de distintos cursos ou alumnos de distintas idades no mesmo centro. Este deseño permite reducir a dispersión xeográfica da mostra con respecto a unha mostraxe unietápica de aulas para cada curso.

Os centros educativos estratifícanse segundo o concello ao que pertencen seguindo un dobre criterio: a provincia (A Coruña, Lugo, Ourense, Pontevedra) e o ámbito, definido a partir do tamaño poboacional segundo o padrón de 2009: urbano (≥ 20.000 hab.) ou rural (< 20.000 hab.). Polo tanto, resultan 8 estratos. No anexo I preséntanse os concellos clasificados no ámbito urbano.

O marco da mostraxe está constituído polo censo de centros escolares que imparten EP e ESO en Galicia, proporcionado pola Consellería de Educación e Ordenación Universitaria, con datos relativos ao número de aulas e alumnos dos cursos de interese no curso 2009-2010. Elimináronse os centros de EP con menos de 5 alumnos en primeiro e os centros cun número de alumnos entre 5 e 10 agrupáronse empregando un criterio de proximidade xeográfica (mesmo concello sempre que foi posible), co fin de garantir un mínimo de 10 alumnos por centro ou

conglomerado. Pola súa banda, tamén se eliminaron os centros de ESO con menos de 10 alumnos en primeiro. Na táboa 1 preséntase a porcentaxe de alumnos eliminados por curso e estrato, así como o número de centros.

Táboa 1. Número e porcentaxe de alumnos eliminados por estrato e nivel educativo e número de centros

Estrato		EP (6 anos)			ESO (12 anos)		
		Núm. de centros	Alumnos 1.º		Núm. de centros	Alumnos 1.º	
			Núm.	Porcentaxe		Núm.	Porcentaxe
Urbano	Coruña (A)	10	24	0,4	0	0	0,0
	Lugo	1	4	0,5	1	8	0,9
	Ourense	0	0	0,0	2	15	1,2
	Pontevedra	3	7	0,1	0	0	0,0
Rural	Coruña (A)	40	97	3,0	1	9	0,2
	Lugo	23	61	4,5	5	27	1,7
	Ourense	31	79	6,9	1	3	0,2
	Pontevedra	5	14	0,4	1	5	0,1
Total Galicia		113	286	1,3	11	67	0,3

No marco final da mostraxe quedaron 696 centros de educación primaria, ou agrupacións de centros, con 1.072 aulas de primeiro e 21.343 alumnos neste curso. Foi necesario agrupar 177 centros en 88 conglomerados de 2 centros cada un, coa excepción dun caso no que se uniron 3 centros. Para os efectos do deseño da mostra, cada conglomerado trátase como un único centro cunha aula composta polas dúas aulas (ou tres) dos centros agrupados. A distribución de centros, aulas e alumnos deste nivel preséntase na táboa 2.

Os centros de ensino secundario incluídos no marco de mostraxe foron 485, nos que hai 1.067 aulas de primeiro con 23.650 alumnos. A distribución de centros, aulas e alumnos deste nivel preséntase na táboa 2.

O número de centros que imparten tanto educación primaria como ensino secundario é de 232, que acumulan o 36% dos alumnos de primeiro de EP e o 38% de alumnos de ESO, tanto de primeiro como de cuarto.

Táboa 2. Distribución de centros, aulas e alumnos de primeiro de EP e primeiro de ESO por estrato

Estrato		EP			ESO		
		Centros	Aulas	Alumnos	Centros	Aulas 1.º	Alumnos 1.º
Urbano	Coruña (A)	142	252	5.606	98	243	5.863
	Lugo	121	176	3.186	88	193	3.714
	Ourense	23	36	807	17	36	919
	Pontevedra	59	76	1.294	46	76	1.582
Rural	Coruña (A)	29	48	1.037	22	53	1.230
	Lugo	41	59	1.061	32	58	1.212
	Ourense	154	249	5.178	108	237	5.460
	Pontevedra	127	176	3.174	74	171	3.670
Total Galicia		696	1.072	21.343	485	1.067	23.650

4.2. Tamaño da mostra e afixación

O tamaño da mostra de escolares determinouse, asumindo mostraxe aleatoria simple, de xeito independente para os grupos de 6 e 12 anos. Nos dous casos se considerou un nivel de confianza do 95%, un erro absoluto de mostraxe do 3,5% e unha prevalencia activa de carie á idade correspondente (6 ou 12 anos) semellante á obtida no anterior estudo de saúde bucodental realizado en Galicia (2005). Os tamaños de mostra obtidos aumentáronse para compensar o 10% de perdas esperadas por negativas a participar no estudo e para corrixir o efecto do deseño que se asumiu igual a 1,5. Na táboa 3 recóllese os tamaños de mostra obtidos e os datos empregados para o seu cálculo.

Táboa 3. Datos para o cálculo do tamaño de mostra en cada grupo de idade

DATOS	6 ANOS	12 ANOS
Tamaño poboacional	21.343	23.650
Prevalencia de carie (%)	32%	50%
Erro	± 3,5%	± 3,5%
Nivel de confianza	95%	95%
Efecto de deseño	1,5	1,5
Perdas	10%	10%
Tamaño da mostra	1.102	1.266

Para cada idade, o tamaño da mostra resultante repartiuse proporcionalmente por estrato, considerando por separado os centros que imparten os dous niveis educativos, EP e ESO, e os centros que só imparten EP ou só imparten ESO, segundo o caso. O número de aulas que se seleccionan en cada estrato calculouse a partir do tamaño medio das aulas dese estrato. Na táboa 4 pódese ver o número de aulas que se selecciona por estrato en cada grupo de centros.

Nos centros que imparten ESO, de xeito exclusivo ou incluíndo EP, as unidades de primeira etapa son os centros educativos, pero na segunda etapa selecciónase unha única aula por centro, polo que o tamaño de mostra de centros coincide co de aulas.

Táboa 4. Número de aulas que se seleccionan por estrato en cada grupo de centros, segundo os niveis educativos que imparten

Estrato		Só EP	EP e ESO		Só ESO
		Aulas 1.º EP	Aulas 1.º EP	Aulas 1.º ESO	Aulas 1.º ESO
Urbano	Coruña (A)	9	5	5	8
	Lugo	7	4	4	7
	Ourense	1	1	1	2
	Pontevedra	3	1	1	3
Rural	Coruña (A)	1	2	2	2
	Lugo	2	1	1	2
	Ourense	8	5	5	8
	Pontevedra	7	3	3	6
Total Galicia		38	22	22	38

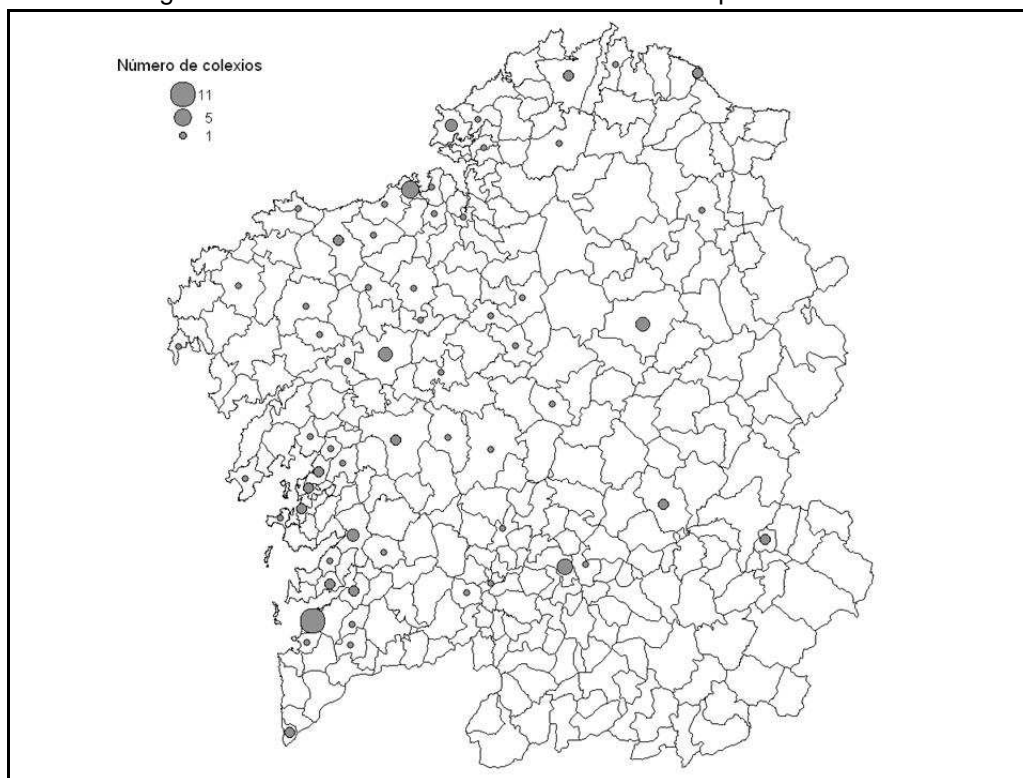
4.3. Selección da mostra

Nos centros que imparten só educación primaria seleccionouse unha mostra aleatoria simple de aulas en cada un dos 8 estratos definidos, segundo os tamaños establecidos na táboa 4. Tendo en conta que algúns centros son agrupacións e que pode coincidir máis dunha aula no mesmo centro, o número de centros na mostra (40) non coincide co número de aulas seleccionadas (38).

Nos centros que imparten ESO, tanto se teñen primaria coma se non, seleccionouse unha mostra aleatoria simple de centros e en cada centro elixiuse aleatoriamente unha aula de cada curso, no caso de ter máis dunha.

Finalmente, resultou unha mostra de 100 centros educativos, 40 de EP, 22 de EP e ESO e 38 que só imparten ESO, que se distribúen por concello segundo a figura 1. O número de aulas que se vai estudar é de 60 para cada curso (primeiro de EP e primeiro de ESO), o que supón un total de 120 aulas. Inclúense no estudo todos os alumnos das aulas seleccionadas. Ademais, en cada centro de ESO (60) inclúense no estudo todos os alumnos de 15 anos (nados en 1995).

Figura 1. Distribución dos centros seleccionados por concello

5. Recollida e tratamento de datos

5.1. Período de recollida

O traballo de campo realizouse entre decembro de 2010 e febreiro de 2011.

5.2. Ficha de exploración e cuestionario

Para a recollida de información sobre o estado de saúde bucodental empregouse un cuestionario de exploración (anexo II) similar ao empregado no ano 2005, co fin de asegurar a comparabilidade.

Trátase do modelo de exploración da OMS tomado do manual *“Encuestas de salud bucodental Métodos básicos 4.ª ed. 1997”*. *Formulario OMS de evaluación de la salud bucodental*”. Neste estudo incorpóranse un maior número de indicadores que nos anteriores estudos, como os indicadores para elaborar o índice DAI que avalía os problemas de oclusión dental, que tanto interese espertan na poboación actualmente. Os códigos empregados son os da OMS e ampliando algún ítem para facilitar a avaliación dos programas de saúde oral da comunidade. De xeito que tanto pola metodoloxía como polos códigos empregados, os resultados obtidos pódense agregar e comparar coas bases de datos da OMS.

5.3. Enquisas

Para a recollido de información sobre hábitos hixiénicos empregáronse dous modelos de enquisas, un para os escolares de 6 anos (que a cubrían os pais/nais na casa) (anexo III.a) e outro para os escolares de 12 e 15 anos (anexo III.b), que as cubrían os propios escolares na aula baixo a dirección do responsable do equipo.

As enquisas eran adaptadas dos estudos anteriores realizados en Galicia e doutros estudos realizados a nivel nacional. Engádesse un punto relativo ás desigualdades sociais e á saúde oral.

5.4. Desenvolvemento do traballo de campo

É preciso o adestramento do persoal para que se adapte á sistemática do estudo, ao modelo de ficha e aos códigos da OMS, empregando criterios comúns, definidos no informe técnico da OMS.

Isto desenvolveuse en tres fases:

- Na primeira fase lévase a cabo a formación teórica, estudando a sistemática do estudo e os criterios que se van aplicar nas definicións das patoloxías e como cubrir a enquisa e a ficha de exploración; fíxose nas dependencias da Universidade de Santiago, practicando sobre modelos con pezas extraídas.
- Na segunda fase realizouse a aplicación práctica dos criterios e da sistemática do programa. Realizouse en dous colexios e traballouse na sistemática da realización da enquisa e da exploración.
- Na terceira fase –realizada durante o estudo–, pretendíase reforzar os criterios, facer o seguimento dos equipos e o control dos resultados. Realizouse nas escolas sen coñecemento previo dos exploradores, repetir a exploración dos nenos de diferentes colexios e supervisar a todos os equipos.

Das dúas primeiras fases o obxectivo era adestrar e unificar criterios; estudábanse os modelos e discutíase ata acadar o mesmo criterio. Na fase de aplicación práctica buscábase a resolución de problemas reais que ían xurdindo e traballábase ata a unificación dos criterios discutindo directamente sobre os nenos. Na fase intra estudo analízanse os mesmos escolares que xa revisaron os equipos e aclaráronse as diferenzas entre os exploradores e o calibrador. Repetíronse durante o estudo uns 100 escolares de todos os grupos de idade e supervisáronse a todos os equipos.

No inicio calibráronse seis equipos, pero un non iniciou a fase do estudo, por problemas alleos a este, a odontóloga renunciou a continuar no estudo, repartindo os colexios

entre os demais equipos. O repartimento de escolas fíxose por proximidade xeográfica e cun número de alumnos proporcional a cada equipo, e tivo a aceptación dos equipos.

A información da enquisa recolleuse de xeito presencial nos centros educativos mediante unha exploración realizada por odontólogos e hixienistas e unha entrevista persoal.

Se un centro educativo rexeita participar no estudo, é substituído por outro do mesmo estrato. Os alumnos que non teñen autorización dos seus pais para participar no estudo non son substituídos, agás que a porcentaxe de perdas nunha determinada aula supere o 65%; nese caso, substitúese toda a aula.

Os responsables do traballo de campo dispoñen dunha listaxe dos centros que deben visitar para facer as exploracións e as entrevistas, así como o número das aulas seleccionadas en cada centro. Cada centro leva asignado un código único que se recolle na ficha de exploración e no cuestionario e grávase na base de datos; tamén se identifica a aula cun código no caso dos escolares de 6 anos.

Estes códigos permiten identificar a aula, o centro educativo e o estrato de cada alumno co fin de definir as variables do deseño e de asignar a ponderación que lle corresponde. Ademais, a cada escolar incluído na mostra asignóuselle un código único, co fin de vincular os resultados da exploración cos da enquisa. En ningún caso se gravou na base de datos información persoal do alumnado.

Ademais da base de datos co resultado da exploración e as respostas ao cuestionario, gravouse noutra base de datos a información recollida nas fichas de incidencias do traballo de campo (anexo IV).

Durante o traballo de campo foi necesario realizar as seguintes substitucións:

- O IES Eduardo Pondal (15107) de Santiago de Compostela foi substituído polo CPR Cristo Rei da Coruña (15123).
- Un conglomerado de EP que tiña dous CEIP –Quins de Melón (32204) e CRA Amencer de Ribadavia (32206)– foi substituído polo CEIP Calvo Sotelo do Carballiño (32207).
- Un colexio de EP e ESO, o CPI Pecalama de Tordoia (15210), foi substituído polo CPI de Cruz do Sar de Bergondo (15220), pero só para a mostra de 6 anos.
- O IES Manuel Chamoso Lamas do Carballiño (32201) foi substituído polo IES Cidade de Antioquía de Xinzo de Limia (32208).

- O IES Mestre Landín de Marín (36102) foi substituído polo IES Sánchez Cantón de Pontevedra (36125) que, pola súa vez, foi substituído polo IES Chan do Monte de Marín (36126).

Por outra banda, foi necesario ampliar a mostra de centros de 12 e 15 anos e os novos centros seleccionados foron:

- Centros de EP e ESO:
 - Estrato 151: 1 centro (CPR La Milagrosa de Ribeira, 15122).
 - Estrato 152: 1 centro (CPI de Cruz do Sar de Bergondo, 15220).
 - Estrato 361: 2 centros (CPR Eduardo Pondal de Cangas, 36123; CPR San Narciso de Marín, 36124).
- Centros de ESO:
 - Estrato 151: 2 centros (IES Coroso de Ribeira, 15124; IES Rafael Dieste da Coruña, 15125).
 - Estrato 321: 2 centros (IES O Couto de Ourense, 32106; IES Universidade Laboral de Ourense, 32107).

No anexo V inclúese a listaxe de centros educativos seleccionados para incluír na mostra, así como o número das aulas seleccionadas para cada curso e centro.

5.4. Gravación e depuración dos datos

Os datos obtidos da exploración foron revisados polos equipos e posteriormente entregados nas dependencias da Universidade de Santiago de Compostela (USC); as fichas escaneáronse co programa informático Forms da casa Readsoft, que permite capturar información de calquera tipo de formulario de papel e admite texto manuscrito e impreso.

A supervisión das fichas realizouse manualmente despois da realización do traballo.

Na fase de escaneado, o programa tiña un sistema de control que, cando atopa incongruencias, devolve a ficha e detén o sistema ata que se solucione o problema. O escaneado-control levouse a cabo no mes de marzo 2011 e as revisións de control, de abril a xuño do 2011.

As fichas escaneadas correctamente almacenábanse nunha base de datos e fixéronse controis de calidade manuais, revisáronse as incongruencias atopadas e modificáronse con respecto ao orixinal.

Os principais problemas debéronse a defectos na escritura dalgunhas letras ou números e foron revisados manualmente.

Posteriormente a Universidade de Santiago de Compostela entregou unha base de datos en formato SPSS para cada cohorte (6/12/15 anos) con todas as variables codificadas numericamente e etiquetadas.

A Dirección Xeral de Innovación e Xestión da Saúde Pública elaborou un programa de depuración propio para garantir a calidade dos datos, o cal fai as seguintes comprobacións:

- Estado dental
 - As variables do estado dental das pezas definitivas toman valores entre 0 e 12, se son distintas de *missing*.
 - As variables do estado dental das pezas definitivas 16, 26, 36, 46, 17, 27, 37, 47 non poden ser *missing*.
 - As variables do estado dental das pezas temporais toman valores entre 0 e 11, se son distintas de *missing*.
 - As variables que recollen o estado dental dunha peza definitiva e a correspondente temporal non poden ser simultaneamente *missing*, nin simultaneamente distintas de *missing*, aínda que pode haber algunha excepción neste último caso, é dicir, un escolar pode ter presentes unha peza temporal e a correspondente definitiva.
- Necesidades de tratamento
 - As variables que recollen as necesidades de tratamento toman valores entre 0 e 10, se son distintas de *missing*.
 - Os dentes ausentes (4, 5) non precisan tratamento (0) ou precisan outro tratamento (7).
 - Os dentes non erupcionados (8) teñen *missing* nas necesidades de tratamento.
 - Os dentes excluídos (9) non precisan tratamento (0).
 - Se o estado dental é *missing*, o tratamento tamén é *missing*.
- Superficies afectadas
 - O número de superficies afectadas varía entre 0 e 6.
 - Os dentes sans (0) teñen 0 superficies afectadas.
 - As pezas non erupcionadas (8) teñen *missing* no número de superficies afectadas.

6. Indicadores

Para rexistrar o estado da dentición úsanse os seguintes códigos numéricos:

- 0- San
- 1- Cariado
- 2- Obturado con carie
- 3- Obturado sen carie
- 4- Ausente por carie
- 5- Ausente por outra razón
- 6- Selado fisuras
- 7- Piar ponte ou coroa
- 8- Non erupcionado
- 9- Excluído
- 10- Fluorose
- 11- Traumatismo
- 12- Selado con carie

O número de pezas revisadas, sans, cariadas, ausentes e obturadas para cada dentición calcúlase como:

- Pezas temporais:
 - Pezas revisadas: $(0)+(1)+(2)+(3)+(6)+(7)+(10)+(11)$
 - Pezas sans: $(0)+(6)+(10)+(11)$
 - Pezas cariadas: $(1)+(2)$
 - Pezas ausentes: (4)
 - Pezas obturadas: (3)
- Pezas definitivas:
 - Pezas revisadas: $(0)+(1)+(2)+(3)+(6)+(7)+(10)+(11)+(12)$
 - Pezas sas: $(0)+(6)+(10)+(11)$
 - Pezas cariadas: $(1)+(2)+(12)$
 - Pezas ausentes: (4)
 - Pezas obturadas: (3)

Para rexistrar as necesidades de tratamento úsanse os seguintes códigos numéricos:

- 0- Non precisa
- 1- Obturación superficial
- 2- Obturación máis dunha superficie
- 3- Coroa
- 4- Cara
- 5- Tratamento polpar
- 6- Extracción
- 7- Outro tratamento
- 8- Non rexistrado
- 9- Tratamento preventivo
- 10- Selado de fisuras

6.1. Indicadores do estado de saúde oral aos 6 anos

- Media de pezas por neno segundo o estado de afectación das pezas temporais:
 - Pezas revisadas
 - Pezas sans
 - Pezas cariadas
 - Pezas obturadas
 - Índice co: media de pezas cariadas e obturadas
 - Índice SIC: media de pezas cariadas e obturadas no terzo dos individuos cos valores máis altos
- Media de pezas por neno segundo o estado de afectación das pezas en ambas as denticións:
 - Pezas revisadas
 - Pezas sans
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes (non inclúe as temporais)
 - Pezas obturadas
 - Índice CAOco: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas
 - Índice SIC: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas no terzo dos individuos cos valores máis altos.
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación das pezas temporais:
 - Pezas cariadas

- Pezas obturadas
- Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie se o número de pezas temporais cariadas e obturadas con carie é maior ca 0)
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación das pezas en ambas as denticións:
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes (non inclúe as temporais)
 - Pezas obturadas
 - Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie se o número de pezas temporais cariadas e obturadas por carie máis o número de pezas definitivas cariadas, ausentes por carie e obturadas con carie é maior ca 0)
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación do molar 6:
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes
 - Pezas obturadas
 - Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie no molar 6, peza definitiva, se o número de pezas cariadas, ausentes por carie e obturadas con carie é maior ca 0)
- Índice de restauración:
 - En pezas temporais (razón entre a media de pezas obturadas e o índice co)
 - En ambas as denticións (razón entre a media de pezas obturadas e o índice CAOco)
- Necesidades de tratamento
 - Porcentaxe de nenos que non necesitan tratamento en ningún dente
 - Porcentaxe de nenos que necesitan tratamento nalgún dente, por tipo de tratamento
 - Porcentaxe de nenos que necesitan tratamento urxente

6.2. Indicadores do estado de saúde oral aos 12 anos

- Media de pezas por neno segundo o estado de afectación das pezas temporais:
 - Pezas revisadas
 - Pezas sans

- Pezas cariadas
- Pezas obturadas
- Índice co: media de pezas cariadas e obturadas
- Índice SIC: media de pezas cariadas e obturadas no terzo dos individuos cos valores máis altos
- Media de pezas por neno segundo o estado de afectación das pezas definitivas:
 - Pezas revisadas
 - Pezas sans
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes
 - Pezas obturadas
 - Índice CAO: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas
 - Índice SIC: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas no terzo dos individuos cos valores máis altos
- Media de pezas por neno segundo o estado de afectación das pezas en ambas as denticións:
 - Pezas revisadas
 - Pezas sans
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes (non inclúe as temporais)
 - Pezas obturadas
 - Índice CAOco: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas
 - Índice SIC: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas no terzo dos individuos cos valores máis altos
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación das pezas temporais:
 - Pezas cariadas
 - Pezas obturadas
 - Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie se o número de pezas temporais cariadas e obturadas con carie é maior ca 0)
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación das pezas definitivas:
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes

- Pezas obturadas
- Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie se o número de pezas definitivas cariadas, ausentes por carie e obturadas con carie é maior ca 0)
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación das pezas en ambas as denticións:
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes (non inclúe as temporais)
 - Pezas obturadas
 - Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie se o número de pezas temporais cariadas e obturadas por carie máis o número de pezas definitivas cariadas, ausentes por carie e obturadas con carie é maior ca 0)
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación do molar 6:
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes
 - Pezas obturadas
 - Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie no molar 6, peza definitiva, se o número de pezas cariadas, ausentes por carie e obturadas con carie é maior ca 0)
- Índice de restauración:
 - En pezas temporais (razón entre a media de pezas obturadas e o índice co)
 - En pezas definitivas (razón entre a media de pezas obturadas e o índice CAO)
 - En ambas as denticións (razón entre a media de pezas obturadas e o índice CAOco)
- Necesidades de tratamento
 - Porcentaxe de nenos que non necesitan tratamento en ningún dente
 - Porcentaxe de nenos que necesitan tratamento nalgún dente, por tipo de tratamento
 - Porcentaxe de nenos que necesitan tratamento urgente

6.3. Indicadores do estado de saúde oral aos 15 anos

- Media de pezas por neno segundo o estado de afectación das pezas definitivas:
 - Pezas revisadas
 - Pezas sans

- Pezas cariadas
- Pezas ausentes
- Pezas obturadas
- Índice CAO: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas
- Índice SIC: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas no terzo dos individuos cos valores máis altos
- Media de pezas por neno segundo o estado de afectación das pezas en ambas as denticións:
 - Pezas revisadas
 - Pezas sans
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes (non inclúe as temporais)
 - Pezas obturadas
 - Índice CAOco: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas
 - Índice SIC: media de pezas cariadas, ausentes e obturadas no terzo dos individuos cos valores máis altos
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación das pezas definitivas:
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes
 - Pezas obturadas
 - Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie se o número de pezas definitivas cariadas, ausentes por carie e obturadas con carie é maior ca 0)
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación das pezas en ambas as denticións:
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes (non inclúe as temporais)
 - Pezas obturadas
 - Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie se o número de pezas temporais cariadas e obturadas por carie máis o número de pezas definitivas cariadas, ausentes por carie e obturadas con carie é maior ca 0)
- Porcentaxe de nenos segundo o estado de afectación do molar 6:
 - Pezas cariadas
 - Pezas ausentes
 - Pezas obturadas

- Prevalencia de carie (considérase que un individuo ten carie no molar 6, peza definitiva, se o número de pezas cariadas, ausentes por carie e obturadas con carie é maior ca 0)
- Índice de restauración:
 - En pezas definitivas (razón entre a media de pezas obturadas e o índice CAO)
 - En ambas as denticións (razón entre a media de pezas obturadas e o índice CAOco)
- Necesidades de tratamento:
 - Porcentaxe de nenos que non necesitan tratamento en ningún dente
 - Porcentaxe de nenos que necesitan tratamento nalgún dente, por tipo de tratamento
 - Porcentaxe de nenos que necesitan tratamento urgente

7. Procedemento de estimación

A base orixinal cos datos da enquisa estaba en formato SPSS. Esta táboa exportouse ao programa de análise estatístico Stata 10.0, que inclúe ferramentas de estimación para datos de enquisas. As instrucións empregadas para estimar medias e proporcións son, respectivamente: svy: mean e svy: proportion, e os resultados que proporciona o programa son: o estimador puntual, o erro estándar e o intervalo de confianza. Previamente é preciso identificar, coa instrución svyset, as seguintes variables: estratos, aulas, alumnos e ponderación. Non se emprega a información do centro educativo, posto que o método de estimación da varianza só usa os datos do último conglomerado.

Para a estimación das características da poboación obxecto desta enquisa emprégase un estimador de razón, que é o proporcionado polo programa Stata:

$$\hat{P} = \frac{\sum_{hij} W_{hij} X_{hij}}{\sum_{hij} W_{hij}}$$

Onde:

- h indica o estrato, i a aula e j o individuo.
- X_{hij} é o valor da característica que se estima no individuo j da aula i do estrato h.
- W_{hij} é o factor de elevación ou ponderación do individuo j da aula i do estrato h.

Os pesos de cada individuo son os pesos baseados no deseño da mostra, é dicir, o inverso da probabilidade de selección, que é o produto das probabilidades de selección en cada etapa. Estes pesos varían segundo o curso e o tipo de centro.

- Escolares de primeiro de EP de centros que só imparten EP:

A probabilidade de selección do individuo i da aula j do estrato h é:

$$f_{hij} = \frac{m_h}{M_h}$$

onde M_h denota o número de aulas do estrato h , e m_h o número de aulas seleccionadas nese estrato. Polo tanto, a mostra de cada estrato é autoponderada e a ponderación ou factor de elevación para os individuos do estrato h é:

$$W_h = \frac{M_h}{m_h}$$

- Escolares de primeiro de EP ou primeiro da ESO de centros que imparten ESO (con ou sen EP):

Primeira etapa: en cada estrato selecciónase unha mostra aleatoria simple de centros, coas seguintes probabilidades de selección:

$$f_h^1 = \frac{c_h}{C_h}$$

onde C_h denota o número total de centros do estrato h e c_h o número de centros seleccionados.

Segunda etapa: en cada centro selecciónase unha aula con probabilidades iguais:

$$f_{hk}^2 = \frac{1}{M_{hk}}$$

onde M_{hk} é o número de aulas do centro k do estrato h .

Entón, a probabilidade de selección do individuo i do centro k da aula j do estrato h é:

$$f_{hkij} = \frac{c_h}{C_h} \frac{1}{M_{hk}}$$

e a ponderación para os individuos do centro k do estrato h é:

$$W_{hk} = \frac{C_h}{c_h} M_{hk}$$

- Escolares de cuarto da ESO:

A probabilidade de selección do individuo i do centro k do estrato h é:

$$f_{hki} = \frac{c_h}{C_h}$$

onde C_h denota o número total de centros do estrato h e c_h , o número de centros seleccionados. Polo tanto, a mostra de cada estrato é autoponderada e a ponderación ou factor de elevación para os individuos do estrato h é:

$$W_h = \frac{C_h}{c_h}$$

Estes pesos baseados no deseño axustáronse a unha postestratificación da mostra por provincia e sexo, usando as estimacións da poboación actual que realiza o INE, por idade, provincia e sexo referidas o 1 de xaneiro de 2011 (táboa 5).

Táboa 5. Estimacións da poboación actual de Galicia referidas ao 1 de xaneiro de 2011, por idade, provincia e sexo. Fonte: INE.

Provincia	Sexo	Poboación a 01/01/2011		
		6 anos	12 anos	15 anos
A Coruña	Homes	4.542	4.344	4.263
	Mulleres	4.332	4.013	4.151
Lugo	Homes	1.086	1.111	1.193
	Mulleres	1.060	1.079	1.149
Ourense	Homes	1.046	1.008	1.214
	Mulleres	1.005	1.017	1.125
Pontevedra	Homes	4.395	4.002	4.094
	Mulleres	4.156	3.738	3.804
Total		21.622	20.312	20.993

Se W_j é o peso mostral sen axustar do individuo j , o peso axustado á postestratificación por provincia e sexo obtense do xeito seguinte:

$$W_j^* = \sum_{k=1}^8 I_k(j) \frac{M_k}{\hat{M}_k} W_j$$

Onde:

- $I_k(j) = \begin{cases} 1 & \text{se } j \in \text{post-estrato } k \\ 0 & \text{noutro caso} \end{cases}$
- M_k é a poboación do postestrato k .
- $\hat{M}_k = \sum_{j=1}^8 I_k(j) W_j$

O intervalo de confianza do 95% dun parámetro θ (media ou proporción) estímase por:

$$\hat{\theta} \pm t_{1-\alpha/2, d} \sqrt{\hat{V}(\hat{\theta})}$$

Onde:

- $\alpha=0,05$ é o nivel de significación.
- $t_{1-\alpha/2, d}$ é o percentil da distribución t-Student con d graos de liberdade, que deixa á esquerda unha probabilidade igual a $1-\alpha/2=0,975$.
- $d = \sum_h m_h - L$, sendo L o número de estratos.

8. Difusión de resultados

O número de centros escolares que participou no estudo foi de 106 e a mostra final está constituída por 1.034 escolares de 6 anos (de 60 aulas de primeiro de EP), 1.045 escolares de 12 anos (de 67 aulas de primeiro da ESO) e 783 de 15 anos.

8.1. Exploración externa e oral

Nos escolares de 6 anos, a exploración externa revelou algunha patoloxía no 1,7% (0,7-2,7) dos/das nenos/as e a porcentaxe de patoloxía na exploración da mucosa oral foi de 2,9% (1,3-4,4). Máis do 95% dos escolares non presentaba fluorose e o 6,1% (3,9-8,4) tiña opacidades dentais.

Aos 12 anos, a porcentaxe de escolares con patoloxías foi de 1,8% (0,8-2,9) na exploración externa, igual que aos 15 anos [1,8% (0,9-2,6)], e de 4,9% (3,2-6,5) na exploración oral, que foi lixeiramente inferior aos 15 anos: 3,2% (2,0-4,5). Nas dúas idades, a porcentaxe de escolares sen fluorose foi do 93% e arredor do 8% tiña opacidades dentais.

8.2. Oclusión dental

A maior porcentaxe de maloclusión, tanto leve coma severa, observouse nos escolares de 12 anos, con valores do 34,5% (29,7-39,3) e do 9,3% (7,2-11,4), respectivamente. Aos 6 e 15 anos, a porcentaxe de escolares afectados por maloclusión, leve ou severa, non chega ao 35%.

8.3. Placa dental

En canto á hixiene dental, a porcentaxe de escolares que teñen todos os sextantes sen placa está preto do 20%, tanto aos 6 coma aos 12 anos, moi por debaixo da porcentaxe observada aos 15 anos: 35,2% (29,8-40,7). De se ter en conta o peor estado de hixiene dental, arredor do 45% dos escolares ten placa no bordo xinxival, en todas as idades.

8.4. Enfermidade periodontal

A porcentaxe de nenos/as con todos os sextantes sans diminúe coa idade: 87,1% (83,3-90,9) aos 6 anos, 57,1% (52,4-61,9) aos 12 anos e 47,7% (43,5-52,0) aos 15. Tendo en conta o peor estado periodontal, un 4,0% (2,5-5,7) dos escolares de 6 anos presenta cálculo; esta porcentaxe aumenta ao 27,5% (22,3-32,6) aos 12 anos e está próxima ao 40% aos 15: 39,8% (34,6-45,1). O sangrado espontáneo é o peor estado dos sextantes no 5%, 11% e 8% dos escolares de 6, 12 e 15 anos, respectivamente.

8.5. Estado dental

Nos escolares de 6 anos revisáronse unha media de 21,8 pezas (21,7-21,9), das que 17,3 eran temporais e 4,5 definitivas. A media de pezas revisadas foi de 26,4 (26,2-26,6) aos 12 anos e de 27,6 (27,5-27,7) aos 15 anos; nos dous casos eran fundamentalmente pezas definitivas.

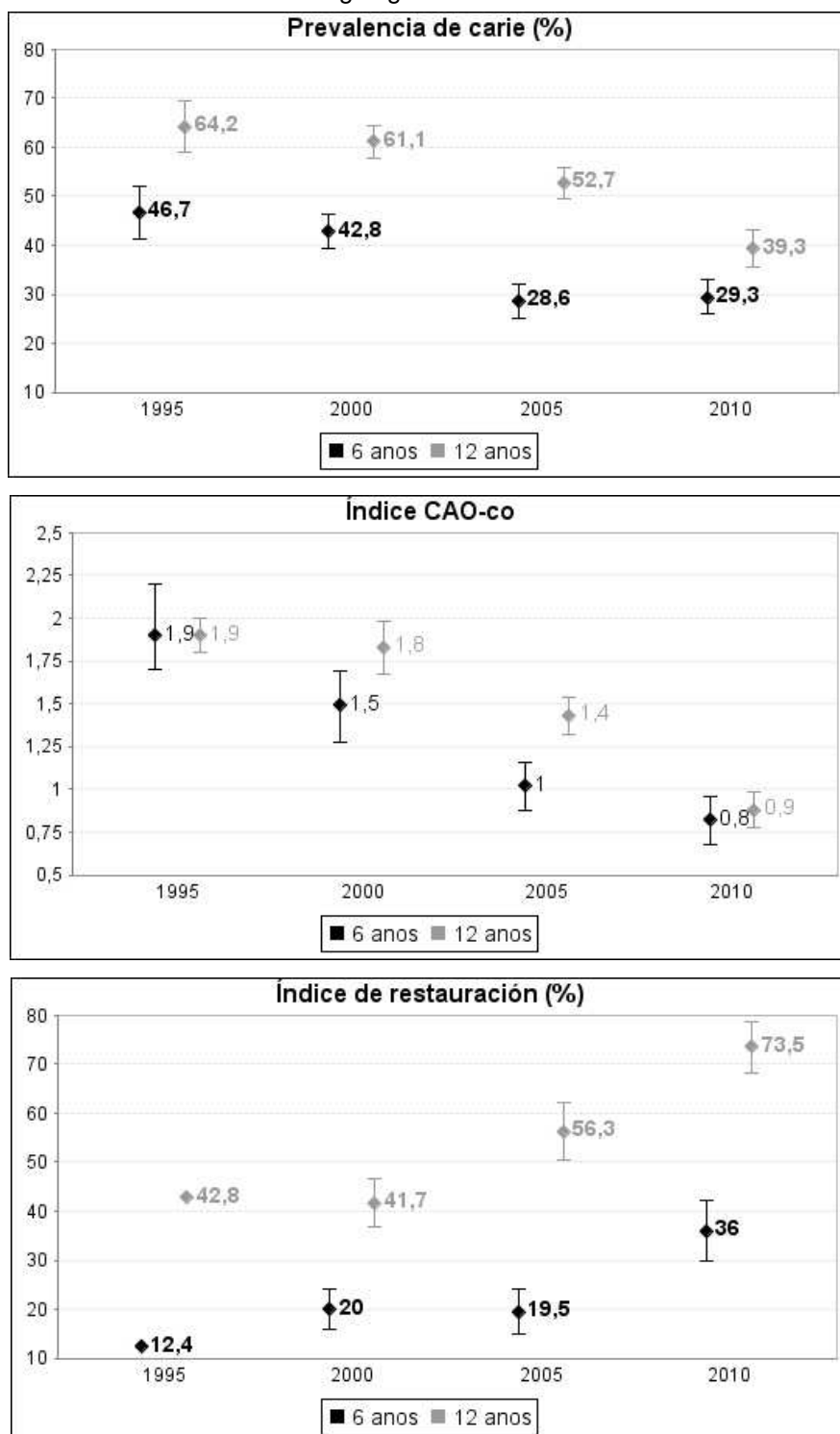
Na táboa 6 preséntanse os indicadores de saúde dental ás tres idades. Como se pode observar, a prevalencia de carie en ambas as denticións aumenta coa idade, con valores arredor do 30%, 40% e 50% aos 6, 12 e 15 anos, respectivamente. En canto á media de pezas temporais e definitivas afectadas, índice CAOco, é inferior a 1 aos 6 e 12 anos (0,8), pero supera lixeiramente este valor aos 15 (1,4). De se calcular esta media no terzo de escolares con peores valores CAOco (índice SIC), a media de pezas afectadas está arredor de 1 aos 6 e 12 e preto de 2 aos 15 anos, respectivamente. O índice de restauración tamén aumenta coa idade e chega case ao 90% aos 15 anos.

Táboa 6. Indicadores de saúde bucodental nos escolares galegos de 6, 12 e 15 anos.
Galicia, ano 2010

IDADE	6 ANOS		12 ANOS		15 ANOS	
	valor	IC (95 %)	Valor	IC (95 %)	valor	IC (95 %)
Pezas revisadas (media)						
Dentición temporal	17,3	17,2 - 17,4	1,3	1,1 - 1,4	0,07	0,05 - 0,09
Dentición definitiva	4,5	4,3 - 4,7	25,1	24,8 - 25,4	27,5	27,4 - 27,6
Ambas as denticións	21,8	21,7 - 21,9	26,4	26,2 - 26,6	27,6	27,5 - 27,7
Prevalencia de carie (%)						
Dentición temporal	28,0	24,7 - 31,3	10,6	8,4 - 12,7	---	---
Dentición definitiva	2,7	0,9 - 4,6	33,3	29,6 - 36,9	50,9	46,5 - 55,4
Ambas as denticións	29,3	25,8 - 32,9	39,3	35,5 - 43,1	51,3	46,8 - 55,8
Molar 6 anos	1,8	0,4 - 3,1	30,0	26,4 - 33,7	44,3	39,4 - 49,2
Índices CAO						
Índice co	0,79	0,7 - 0,9	0,17	0,1 - 0,2	---	---
Índice CAO	0,03	0,0 - 0,1	0,72	0,6 - 0,8	1,35	1,2 - 1,5
Índice CAOco	0,82	0,7 - 1,0	0,88	0,8 - 1,0	1,36	1,2 - 1,5
Índice SIC	2,47	2,2 - 2,7	2,44	2,3 - 2,6	3,36	3,2 - 3,6
Índice de restauración						
Dentición temporal	35,8	29,3 - 42,3	37,4	28,4 - 46,4	---	---
Dentición definitiva	42,9	13,1 - 72,7	81,9	75,5 - 88,4	88,4	84,8 - 91,9
Ambas as denticións	36,0	29,8 - 42,3	73,5	68,2 - 78,8	88,0	84,2 - 91,7

A figura 1 mostra a evolución da **prevalencia de carie en ambas as denticións, o índice CAOco e o índice de restauración nos escolares galegos de 6 e 12 anos** durante o período 1995-2010.

Figura 1. Evolución da prevalencia de carie (ambas as denticións), o índice CAOco e o índice de restauración en escolares galegos de 6 e 12 anos xunto cos IC do 95%.

Nas dúas idades hai unha clara redución nos indicadores de carie nestes 15 anos, aínda que a prevalencia de carie aos 6 anos non mostrou cambios nos dous últimos estudos e está estabilizada arredor do 30%. En canto ao índice de restauración, que é un indicador do nivel de atención odontolóxica, ten a tendencia oposta, pasa do 43% en 1995 ao 74% en 2010 aos 12 anos, e triplica o seu valor aos 6 (de 12% a 36%).

9. Evolución do estado da saúde bucodental (1990-2010)

Táboa 7. Evolución do estado da saúde bucodental dos escolares de Galicia. 1990 - 2010.

Escolares	Índices	1990 ^a	1995	2000	2005	2010	Obxectivos OMS 2020
De 6 anos	Prevalencia de carie ⁽¹⁾	73,8%	46,7%	42,8%	28,6%	29,3%	< 20%
	Índice CAOco ⁽²⁾	4,17	1,92	1,49	1,02	0,82	---
	Índice co ⁽³⁾	3,93	1,84	1,39	1,0	0,79	---
	Índice de restauración ⁽⁴⁾	4%	12,4%	20%	19,5	36%	---
	Índice SIC ⁽⁵⁾				%	2,47	
De 12 anos	Prevalencia de carie	90,2%	64,2%	61,1%	52,7%	39,3%	---
	Índice CAOco	3,7	1,87	1,83	1,43	0,88	---
	Índice CAO ⁽⁶⁾	2,8	1,60	1,52	0,99	0,72	< 1,5
	Índice de restauración	20%	42,8%	41,7%	56,3%	73,5%	---
	Índice SIC					2,44	< 3

(^a). Taracido Trunk, M.: Epidemiología de la caries dental en los escolares gallegos de EGB. Tese de doutoramento. Área de Medicina Preventiva Universidade de Santiago de Compostela. 1990.

- (1) **Prevalencia de escolares con carie:** porcentaxe de escolares con algunha peza cariada
- (2) **Índice CAOco:** media de pezas temporais e definitivas cariadas, ausentes e obturadas ou tratadas
- (3) **Índice co:** media de pezas temporais cariadas e obturadas
- (4) **Índice de restauración:** número de pezas obturadas dividido do total de pezas afectadas
- (5) **Índice SIC:** media de pezas cariadas, ausentes e obturadas no terzo dos individuos cos valores máis altos
- (6) **Índice CAO:** media de pezas definitivas cariadas, ausentes e obturadas

10. Conclusións

A partir dos datos obtidos no noso estudo epidemiolóxico, podemos concluír:

1. A saúde bucodental dos escolares galegos evoluciona favorablemente dende o ano 1995 ata o ano 2010.
2. Nos escolares de 6 anos, a prevalencia de carie en dentición temporal e permanente está estabilizada nun 30 % dende o ano 2005.
3. A prevalencia de carie continúa descendendo no grupo de 12 anos e o valor actual é do 40%.
4. O índice de restauración, que é un indicador de atención odontolóxica, pasou do 4% en 1990 ao 36% en 2010, nos escolares de 6 anos, e do 20% en 1990 ao 74% en 2010, nos escolares de 12 anos.
5. O obxectivo da OMS para o ano 2020 é que o índice SiC sexa menor de 3. Na actualidade o índice SiC esta en 2,4 aos 6 e 12 anos (2,47 e 2,44 respectivamente) e en 3,3 aos 15 anos (3,36).

11. Bibliografía

- ¹ Rubio Colavida, J. M.; Robledo de Dios, T.; Llodra Calvo, J. C.; Simón Salazar, F.; Artazcoz Osés, J.; González Andrés, V. L. e cols: "Criterios mínimos de los estudios epidemiológicos de salud dental en escolares". *Rev Esp Salud Pública*. 1997; 71(3): 231-42
- ² Bravo Pérez, M.; Casals Peidró, E.; Cortés Martinicorena, F. J.; Llodra Calvo, J. C.: "Encuesta de salud oral en España 2005". *RCOE*. 2006; 11(4): 409-56
- ³ Cortés Martinicorena, F. J.; Doria Bajo, A.; Asenjo Madoz, M. A.; Sainz de Murieta-Iriarte, I.; Ramón Torrel, J. M.; Cuenca Sala, E.: "Prevalencia de caries y estado periodontal de los niños y adolescentes de Navarra (2002)". *RCOE*. 2003; 8(4): 381-90
- ⁴ Almerich Silla, J. M.; Montiel Company, J. M.: "Encuesta de salud oral en la población infantil de la Comunidad Valenciana", España (2004). *Med Oral Patol Oral Cir Bucal*. 2006; 11: E369-81
- ⁵ Lorenzo García, V.; Smyth Chamosa, E.; Hervada Vidal, E.; Fernández Casal, R., Alonso Meijide, J. M.; Amigo Quintana, M. e cols.: "La salud bucodental en los escolares gallegos". 1995. Ver *Esp Salud Pública*. 1998; 72: 539-46
- ⁶ Santiago Pérez, M. I.; Alonso de la Iglesia, B.; Liñares, J.; Smyth, E.; Cerdá T.: "La salud bucodental de los escolares de Galicia en el año 2000". XIX Reunión Científica de la Sociedad Española de Epidemiología. *Gac. Sanit*. 2001; 15 (Supl 2): 99
- ⁷ Santiago Pérez, M. I.; Alonso de la Iglesia, B.; Liñares, J.; Smyth, E.: "La salud bucodental de los escolares de Galicia en el año 2005". XXIV Reunión Científica de la Sociedad Española de Epidemiología. *Gac. Sanit*. 2006; 20 (Espec Congr):111
- ⁸ OMS. Serie de informes técnicos. Xenebra. 1989. Informe técnico núm. 782: 1-77

ANEXOS

- **Anexo I: Concellos do estrato urbano**
- **Anexo II: Ficha de exploración**
- **Anexo III:**
 - a. Cuestionario para pais/nais ou titores/as de escolares de 6 anos.
 - b. Cuestionario para escolares de 12 e 15 anos.
- **Anexo IV: Ficha de incidencias do traballo de campo**
- **Anexo V: Mostra de centros**

Anexo I: Concellos do estrato urbano

PROVINCIA	CONCELLO
A Coruña	Ames
	Arteixo
	Cambre
	Carballo
	Coruña (A)
	Culleredo
	Ferrol
	Narón
	Oleiros
	Ribeira
	Santiago de Compostela
Lugo	Lugo
Ourense	Ourense
Pontevedra	Cangas
	Estrada (A)
	Lalín
	Marín
	Pontevedra
	Ponteareas
	Redondela
	Vigo
Vilagarcía de Arousa	

Anexo II: Ficha de exploración

Exploración		Fluorose/Opacidade		Oclusión	Hixiene dental	CIP					
Externa	Mucosas	Fluorose	Opacidade	Liña media	16	11	26	16	11	26	
☐ Normal	☐ Normal	☐ non	☐ si	☐ Centrada ☐ Esquerda ☐ Dereita ☐ Non avaliable	0 Ausencia de placa 1 Placa no bordo xirxival 2 Placa en 1/3 xirxival 3 Placa en máis de 1/3 do dente			0 San 1 Sangrado espontáneo 2 Cálculo atopado coa sonda 3 Bolsa de 4.5mm 4 Bolsa de máis de 6mm 9 Excluído			
☐ P. externa _____	☐ P. mucosas _____	☐ normal ☐ discutible ☐ moi lixeira ☐ lixeira ☐ moderada ☐ intensa ☐ non avaliable		Clase Molar Der. ☐ Normal ☐ Clase II ☐ Clase III Esq. ☐ ☐ ☐	DAI (12-15 anos) Tratamento Fijo ☐ Removible ☐ Dentes perdidos Sup. ____ Inf. ____ Apliaemento 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ Separación 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ Diastema mm ____ Máxima irreg. maxilar mm ____ Máxima irreg. mandibular mm ____ Superposición maxilar mm ____ Superposición mandibular mm ____ Mordida aberta mm ____ Relación molar 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐			ATM Signos ☐ San ☐ Estalo ☐ Dor á palpación ☐ Limitación apertura Síntomas ☐ Si ☐ Non			
Piercing Oral: ☐ Non ten ☐ Língua ☐ Beizo ☐ Outros na boca	Mastigación ☐ Esquerdo ☐ Dereito ☐ Indistinto ☐ Non rexistrable	Maloclusión ☐ Nula ☐ Leve ☐ Severa									
Estado		7 6 5 4 3 2 1		1 2 3 4 5 6 7		Estado		Tratamento			
Tratamento						San		0 Non necesita			
ESTADO						Cariado		1 Obturación superficial			
TRATAM.						Obturado con carie		2 Máis dunha obturación superficial			
Superf. SUP.						Obturado sen carie		3 Coroa			
Superf. INF.						Ausente por carie		4 Revestimento ou faceta			
ESTADO						Ausente por outra razón		5 Tratamento polpar			
TRATAM.						Selador de fisuras		6 Extracción			
Estado						Piar ponte, coroa especial		7 Outro tratamento			
Tratamento						Dente sen erupcionar		8			
GAOco		C/c		A		O/o		TRAT. URXENTE			Si
						Dente excluído		9 Non rexistrado			
						Traumatismo		14 Tratamento preventivo 31			
						Fluorose		13 Selar fisuras 36			
						Selado con carie		16			

Anexo III:

a. Cuestionario para pais/nais ou tutores/as de escolares de 6 anos

USC
UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

XUNTA DE GALICIA

CUESTIONARIO/CUESTIONARIO

Para nais/pais ou tutores/as de escolares de 6 anos.
 Para madres/padres o tutores/as de escolares de 6 años.

Agradeceríamoslle que dedique uns minutos a responder este cuestionario sobre os hábitos do/da seu/a fillo/a. As súas respostas axudaranos a coñecer a situación e necesidades reais na nosa sociedade.

Este cuestionario xunto coa autorización asinada deben ser devoltos polo/a seu/a fillo/a ao centro escolar.

Cubra os recadros e poña unha X onde corresponda.

Le agradeceríamos que dedique unos minutos a responder este cuestionario sobre los hábitos de su hijo/a. Sus respuestas nos ayudarán a conocer la situación y necesidades reales en nuestra sociedad.

Este cuestionario junto con la autorización firmada deben ser devueltos por su hijo/a al centro escolar.

Cubra los recuadros y ponga una X donde corresponda.

Nome do colexio/
Nombre del colegio:

Provincia/
Provincia:

Concello/
Municipio:

Data/
Fecha: / /

DATOS DO ESCOLAR/DATOS DEL ESCOLAR:

Sexo/Sexo ☐ Home/Hombre ☐ Muller/Mujer	Data de nacemento/ Fecha de nacimiento <input style="width: 20px;" type="text"/> / <input style="width: 20px;" type="text"/> / <input style="width: 20px;" type="text"/>	Lugar de nacemento/Lugar de nacimiento <small>(Poner o país se naceu fóra de España) / (Poner el país si ha nacido fuera de España)</small> Provincia/ Provincia: <input style="width: 80%;" type="text"/>
País/ País: <input style="width: 80%;" type="text"/>		

1. Con que frecuencia cepilla os dentes o/a teu/a fillo/a?
 1. ¿Con qué frecuencia cepilla los dientes tu hijo/a?

1. Máis dunha vez ao día/Más de una vez al día

2. Unha vez ao día/Una vez al día

3. Menos dunha vez ao día/Menos de una vez al día

4. De vez en cando/De vez en cuando

5. Nunca ou case nunca/Nunca o casi nunca

2. Con que frecuencia recibe axuda o/a teu/a fillo/a na limpeza dos dentes?
 2. ¿Con qué frecuencia recibe ayuda tu hijo/a en la limpieza de los dientes?

0. Ningún día/Ningún día

1. Unhas 3 veces á semana ou menos/Unas 3 veces a la semana o menos

2. De 4 a 6 veces á semana/De 4 a 6 veces a la semana

3. Todos os días/Todos los días

3. Que utiliza o/a teu/a fillo/a para limpar os dentes?
 3. ¿Qué utiliza tu hijo/a para limpiar los dientes?

	0 Non/No	1 Si/Sí
a. Cepillo manual/Cepillo manual	☐	☐
b. Cepillo eléctrico/Cepillo eléctrico	☐	☐
c. Fio dental/Hilo dental	☐	☐
d. Colutorios, elixires/Colutorios, elixires	☐	☐
e. Pasta de dentes con fluor/Pasta de dientes con flúor	☐	☐
f. Pasta de dentes sen fluor/Pasta de dientes sin flúor	☐	☐
g. Comprimidos de fluor/Comprimidos de flúor	☐	☐
h. Enxeigaduras de fluor/Enjuagaduras de flúor	☐	☐

4. A que idade empezou o/a teutúa/fillo/a a cepillar os dentes?

4. ¿A qué edad empezó tu hijo/a a cepillar los dientes?

Anos/Años

5. Que man emprega o/a teutúa/fillo/a para escribir ou comer?

5. ¿Qué mano emplea tu hijo/a para escribir o comer?

1. Esquerda/Izquierda

2. Dereita/Derecha

3. As dúas/Las dos

4. Outros (Esoepecifica)/Otros (Esoepecifica) _____

6. Cando se cepilla que cantidade de pasta emprega?

6. ¿Cuándo se cepilla que cantidad de pasta emplea?

1. Non usa/No usa

2. Enche 1/3 do cepillo/Llena 1/3 del cepillo

3. Enche a metade do cepillo/Llena la mitad del cepillo

4. Enche todo o cepillo/Llena todo el cepillo

5. Outros (Esoepecifica)/Otros (Esoepecifica) _____

7. Cando foi a última vez que o/a seu/súa/fillo/a foi ao dentista?

7. ¿Cuándo fue la última vez que su hijo/a fue al dentista?

1. Menos de 6 meses/Menos de 6 meses

2. De 6 a 12 meses/De 6 a 12 meses

3. Máis dun ano/Más de un año

4. Nunca foi/Nunca ha ido

8. Por que motivo foi a última vez? Especificar.

8. ¿Por qué motivo fue la última vez? Especificar.

9. A onde foi ao dentista a última vez?

9. ¿A dónde fue al dentista la última vez?

1. Ao centro de saúde/AI centro de salud

2. A unha clínica privada/A una clínica privada

10. Na consulta do/a dentista aprenderonlle a cepillar os dentes?

10. ¿En la consulta del dentista le enseñaron a cepillar los dientes?

1. Si/ Sí

2. Non/No

11. En xeral diría que o estado bucodental do/a seu/súa/fillo/a é:

11. En general diría que el estado bucodental de su hijo/a es:

1. Moi malo/Muy malo

2. Malo/Malo

3. Regular/Regular

4. Bo/Bueno

5. Moi bo/Muy bueno

12. Vostede cree que o/a seu/súa/fillo/a necesita ir ao dentista?

12. ¿Usted cree que su hijo/a necesita ir al dentista?

1. Si/ Sí

2. Non/No

13. Que tipo de problema bucodental presenta o/a seu/súa/fillo/a nos dentes?

13. ¿Qué tipo de problema bucodental presenta su hijo/a en los dientes?

1. Dor/Dolor

2. Carie/Caries

3. Dentes tortos/Dientes torcidos

4. Sanguenlle as enxivas/Le sangren las encías

5. Outros (Esoepecifica)/Otros (Esoepecifica) _____

14. Con que frecuencia fai o/a teu/a fillo/a as seguintes comidas?
 14. ¿Con que frecuencia hace tu hijo/a las siguientes comidas?

	1 Nunca/ Nunca	2 Unhas 3 veces ou menos á semana/ Unas 3 veces o menos a la semana	3 De 4 a 6 veces á semana/ De 4 a 6 veces a la semana	4 Todos os días/ Todos los días
a. Almorzo/Desayuno	☐	☐	☐	☐
b. Media mañá/Media mañana	☐	☐	☐	☐
c. Xantar/Comida	☐	☐	☐	☐
d. Merenda/Merienda	☐	☐	☐	☐
e. Cea/Cena	☐	☐	☐	☐

15. Con que frecuencia...
 15. ¿Con que frecuencia...

	1 Ningún día/ Ningún día	2 Unhas 3 veces ou menos á semana/ Unas 3 veces o menos a la semana	3 De 4 a 5 veces á semana/ De 4 a 5 veces a la semana
a. ...xanta no colexio?/ ...come en el colegio?	☐	☐	☐
b. ...ceplilla os dentes no colexio?/ ...cepilla los dientes en el colegio?	☐	☐	☐

16. Cales destas lambetadas tomou na última semana?
 16. ¿Cuales de estas golosinas tomó en la última semana?

	1 Ningún día/ Ningún día	2 3 veces ou menos/ 3 veces o menos	3 De 4 a 6 veces/ De 4 a 6 veces	4 Todos os días/ Todos los días
a. Caramelos/Caramelos	☐	☐	☐	☐
b. Gomas de mascar, caramelos de goma/Chicles, gomitas	☐	☐	☐	☐
c. Refrescos, zumes/Refrescos, zumos	☐	☐	☐	☐
d. Chocolate/Chocolatinas	☐	☐	☐	☐
e. Fiocos de millo, colros de porco/Palomitas, cortezas	☐	☐	☐	☐
f. Bolos, pasteis, tortas/Bollería, pasteles, tortas	☐	☐	☐	☐
g. Xeados/Helados	☐	☐	☐	☐
h. Outros/Otros _____	☐	☐	☐	☐

MOITAS GRAZAS POLA SÚA COLABORACIÓN
MUCHAS GRACIAS POR SU COLABORACIÓN

Código do/a neno/a/ Código do centro/ Aula/ Equipo/
 Código del/de la niño/a/ Código del centro: Añ/a: Equipo:

b. Cuestionario para escolares de 12 e 15 anos

USC
UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

XUNTA DE GALICIA

CUESTIONARIO DE SAÚDE BUCODENTAL DOS ESCOLARES DE GALICIA. ANO 2010
CUESTIONARIO DE SALUD BUCODENTAL DE LOS ESCOLARES DE GALICIA. AÑO 2010

Para escolares de 12 e 15 anos
Para escolares de 12 y 15 años

NON CUBRIR/NO CUBRIR

Código do/da nen/a/ Código do centro/ Aula/ Equipo/
 Código del/de la niño/a: Código del centro: Aula: Equipo:

Nome do colexio/ Nome do colexio/ Provincia/
 Nombre del colegio: Provincia:

Concello/ Concello/ Data/
 Municipio: Fecha:

DATOS DO E/ESCOLAR/DATOS DEL E/ESCOLAR:

Sexo/Sexo	Data de nacemento/ Fecha de nacimiento	Lugar de nacemento/Lugar de nacimiento (Poner o país se naceu fóra de España)/(Poner el país adó se ha nacido fuera de España)	
☐ Home/Hombre	___ / ___ / ___	Provincia/	País/
☐ Muller/Mujer		Provincia:	País:

1. A que idade empezaches a limpar os dentes?
 1. ¿A qué edad empezaste a limpiar los dientes?

Anos/Años

2. Con que frecuencia limpas os dentes?
 2. ¿Con qué frecuencia limpias los dientes?

1. Máis dunha vez ao día/Más de una vez al día
 2. Unha vez ao día/Una vez al día
 3. Menos dunha vez ao día/Menos de una vez al día
 4. De vez en cando/De vez en cuando
 5. Nunca ou case nunca/Nunca o casi nunca

3. Que utilizas para limpar os dentes? 3. ¿Qué utilizas para limpiar los dientes?	0	1
	Non/No	Si/Sí
a. Cepillo manual/Cepillo manual	☐	☐
b. Cepillo eléctrico/Cepillo eléctrico	☐	☐
c. Pasta de dentes/Pasta de dientes	☐	☐
d. Fio dental/Hilo dental	☐	☐
e. Colutorios, elixires/Colutorios, elixires	☐	☐

4. Usas fluor para o coidado dental? 4. ¿Usas flúor para el cuidado dental?	0	1
	Non/No	Si/Sí
a. Na pasta dental/En la pasta dental	☐	☐
b. En comprimidos ou gotas/En comprimidos o gotas	☐	☐
c. En enxaugaduras/En enjuagaduras	☐	☐

5. Cando echas a pasta de dentes no cepillo, que cantidade queda cuberta?
 5. Cuando echas la pasta de dientes en el cepillo, ¿qué cantidad queda cubierta?

1. Un terzo do cepillo/Un tercio del cepillo
 2. Dous terzos do cepillo/Dos tercios del cepillo
 3. Todo o cepillo/Todo el cepillo

6. Cando foi a última vez que limpaches os dentes?
 6. ¿Cuando fue la última vez que limpiaste los dientes?

1. Hoxe/Hoy
 2. Onte/Ayer
 3. Antonte/Antesayer
 4. Hai máis de dous días/Hace más de dos días

7. Cando foi a última vez que...	1	2	3	4	5
7. ¿Cuándo fue la última vez que...	Menos de 1 mes/ Menos de 1 mes	De 1 a 3 meses/ De 1 a 3 meses	De 4 a 6 meses/ De 4 a 6 meses	Más de 6 meses/ Más de 6 meses	Nunca/ Nunca
a. ...cambieches o cepillo/...cambiaste el cepillo?	☐	☐	☐	☐	☐
b. ...fuches ao/dá dentista/...fuiste al/a la dentista?	☐	☐	☐	☐	☐

8. A que dentista fuches a última vez?
 8. ¿A que dentista fuiste la última vez?

1. Ao centro de saúde/AI centro de salud
 2. A unha clínica privada/A una clínica privada

9. Na consulta do/a dentista aprendéronche a cepillar os dentes?
 9. ¿En la consulta del/de la dentista te enseñaron a cepillar los dientes?

1. Si/ Sí
 2. Non/ No

10. Por que motivos fuches ao/dá dentista a última vez? Especificar.
 10. ¿Por que motivo fuiste al/a la dentista la última vez? Especificar.

11. No último ano tiveches algún problema para comer o mastigar debido os teus dentes?
 11. ¿En el último año tuviste algún problema para comer o masticar debido a tus dientes?

1. Si/ Sí
 2. Non/ No

12. Fuches a Urgencias algunha vez por un problema dental? (Golpe ou dor).
 12. ¿Fuiste a Urgencias alguna vez por un problema dental? (Golpe o dolor).

1. Si/ Sí
 2. Non/ No

13. Que man empregas preferentemente para escribir ou comer?
 13. ¿Qué mano empleas preferentemente para escribir o comer?

1. Esquerda/ Izquierda
 2. Dereita/ Derecha
 3. Ambas/ Ambos

14. Se vas comer algo con que lado mastigas principalmente?
 14. ¿Si vas a comer algo con qué lado masticas principalmente?

1. Esquerdo/ Izquierdo
 2. Dereito/ Derecho
 3. Os dous/ Los dos

15. Con que frecuencia fas as seguintes comidas?
 15. ¿Con que frecuencia haces las siguientes comidas?

	1	2	3	4
	Ningún día/ Ningún día	Tres veces ou menos á semana/ Tres veces o menos a la semana	De 4 a 6 veces á semana/ De 4 a 6 veces a la semana	Todos os días/ Todos los días
a. Almorzo/Desayuno	☐	☐	☐	☐
b. Media mañá/Media mañana	☐	☐	☐	☐
c. Xantar/Comida	☐	☐	☐	☐
d. Merenda/Merienda	☐	☐	☐	☐
e. Cea/Cena	☐	☐	☐	☐

16. Cales destas lambetadas tomaches na última semana?
 16. ¿Cuales de estas golosinas tomaste en la última semana?

	1 Ningún día/ Ningún día	2 3 veces ou menos/ 3 veces o menos	3 De 4 a 6 veces/ De 4 a 6 veces	4 Todos os días/ Todos los días
a. Caramelos/Caramelos	☐	☐	☐	☐
b. Gomas de mascar, caramelos de goma/Chicles, gominoles	☐	☐	☐	☐
c. Refrescos, zumos envasados/Refrescos, zumos envasados	☐	☐	☐	☐
d. Chocolate/Chocolatinas	☐	☐	☐	☐
e. Flocos de millo, colos de porco/Palomitas, cotozas	☐	☐	☐	☐
f. Bolos, pasteis, tortas/Bollería, pasteles, tartas	☐	☐	☐	☐
g. Xeados/Helados	☐	☐	☐	☐
h. Outros/Otros _____	☐	☐	☐	☐

Coas seguintes preguntas queremos avaliar como pode influir o estado dos teus dentes na vida cotiá. O cuestionario está validado en castelán.

Con las siguientes preguntas queremos evaluar como puede influir el estado de tus dientes en la vida cotidiana. El cuestionario está validado en castellano.

Nos últimos 3 meses, tiveches algún problema na boca ou nos dentes? Sinala cunha cruz "X" o problema ou problemas que tiveras nos últimos tres meses, incluídos os que aínda tes e os que xa desapareceron.

En los últimos 3 meses, ¿has tenido algún problema en la boca o en los dientes? Señala con una cruz "X" el problema o problemas que hayas tenido en los últimos tres meses, incluyendo los que todavía tenes y los que ya han desaparecido.

NOTA: Sempre nos referimos indistintamente a dentes ou moas.
 NOTA: Siempre nos referimos indistintamente a dientes o muelas.

1. Dolor de moas./ Dolor de muelas.
2. Dentes sensíbles ao frío ou á calor./ Dientes sensibles al frío o al calor.
3. Carie./ Caries.
4. Dente de leite que se move./ Diente de leche que se mueve.
5. Espazo entre dentes (por un dente/moa definitivo que non salu)/ Espacio entre dientes (por un diente/muela definitivo que no ha salido).
6. Dente definitivo roto./ Diente definitivo roto.
7. Color dos teus dentes./ Color de tus dientes.
8. Forma ou tamaño dos teus dentes./ Forma o tamaño de tus dientes.
9. Posición dos dentes (exemplo: montados, torcidos, que sobresaen, separados entre si)/ Posición de los dientes (ejemplo: montados, torcidos, que sobresalen, separados entre si).
10. Sangrado de encías./ Sangrado de encías.
11. Encías inflamadas./ Encías inflamadas.
12. Sarrío (sucidade nos dentes)/ Sarro (suciedad en los dientes).
13. Chagas na boca./ Ulagas en la boca.
14. Mal aliento./ Mal aliento.
15. Deformidade da boca ou da cara (exemplo: labio leporino, fisura de padal)/ Deformidad de la boca o de la cara (ejemplo: labio leporino, fisura de paladar).
16. Dente/moa definitiva que está salindo./ Diente/muela definitivo que está saliendo.
17. Dente/moa definitivo que che quitaron./ Diente/muela definitivo que te han quitado.
18. Outro (especificar)/ Otro (especificar) _____

Agora, gustaríanos coñecer máis a fondo como
 puideron influir esos problemas en 8 actividades da
 túa vida diaria. Marca cunha cruz "X" a resposta
 apropiada en cada pregunta.

Ahora, nos gustaría conocer más a fondo cómo han
 podido influir esos problemas en 8 actividades de tu
 vida diaria. Marca con una cruz la respuesta
 apropiada en cada pregunta.

DIFICULTADE OU PROBLEMA /DIFICULTAD O PROBLEMA	1 Come (Comer)	2 Falar (Hablar)	3 Hixiene (Higiene)	4 Relaxarse (Relajarse)	5 Estado de ánimo (Estado de ánimo)	6 Sonrír ou rír (Sonreír o rír)	7 Traballos escolares (Traballo(s) escola(s))	8 Tratar cos xente (Tratar con la gente)
1. Presenza do problema / Presencia del problema 0. Non / No // 1. Si								
2. Frecuencia / Frecuencia 1. Unha ou dúas veces ao mes / Una o dos veces al mes // 2. Unha ou dúas veces á semana / Una o dos veces á la semana // 3. Tres ou máis veces á semana / Tres o más veces á la semana								
3. Influencia na túa vida / Influencia en tu vida 1. Case nada / Casi nada // 2. Algo / Algo // 3. Moito / Mucho								
MOTIVOS / MOTIVOS								
4. Dolor de moas / Dolor de muelas								
5. Dentes sensibles ao frío ou á calor / Dientes sensibles al frío o al calor								
6. Carie / Caries								
7. Dente de leite que se move / Diente de leche que se mueve								
8. Espazo entre dentes (dente/moia definitivo que non saíu) / Espacio entre dientes (diente/muela definitivo que no ha salido)								
9. Dente definitivo roto / Diente definitivo roto								
10. Cor dos dentes / Color de los dientes								
11. Forma ou tamaño dos teus dentes / Forma o tamaño de tus dientes								
12. Posición dos dentes / Posición de los dientes								
13. Sangrado de encías / Sangrado de encías								
14. Encías inflamadas / Encías inflamadas								
16. Bordo (s) do dente (s) / Bordo (s) do dente (s) en los dientes								
18. Chagas na boca / Llagas en la boca								
17. Mal aliento / Mal aliento								
19. Deformidade de boca ou de cara / Deformidad de la boca o de la cara								
19. Dente/moia definitivo que está saíndo / Diente/muela definitivo que está saliendo								
20. Dente/moia definitivo que che quitaron / Diente/muela definitivo que te han quitado								
21. Outro (especificar) / Otro (especificar)								

Para finalizar, sinala a profesión do cabeza de
 familia do fogar (entre o pai, a nai ou o titor, o que
 acheque os maiores ingresos):

Para finalizar, señale la profesión del cabeza de
 familia del hogar (entre el padre, la madre o el tutor,
 el que aporte los mayores ingresos):

TRABALLADOR POR CONTA ALLEA / TRABAJADOR POR CUENTA AJENA

1. Mando superior ou alto funcionario / Mando superior o alto funcionario.
2. Mando intermedio ou funcionario medio / Mando intermedio o funcionario medio.
3. Axente comercial, representante / Agente comercial, representante.
4. Administrativo, funcionario / Administrativo, funcionario.
5. Obrero especializado / Obrero especializado.
6. Vendedor, dependente / Vendedor, dependiente.
7. Obrero sen especializar, peón / Obrero sin especializar, peón.

TRABALLADOR POR CONTA PROPIA / TRABAJADOR POR CUENTA PROPIA

8. Agricultor-gandeiro / Agricultor-ganadero.
9. Comerciante-industrial (empresario) / Comerciante-industrial (empresario).
10. Profesión liberal (arquitecto, dentista, avogado...) / Profesión liberal (arquitecto, dentista, abogado...).
11. Traballador autónomo / Trabajador autónomo.

OUTRAS PROFESIÓN S / OTRAS PROFESIONES

12. Ama de casa / Ama de casa.
13. Xubilado, pensionista (indicar profesión anterior ou do cónxuge falecido) / Jubilado, pensionista (indicar profesión anterior o del cónyuge fallecido): _____
14. Parado / Parado.

SE NON ESTÁ SEGURO DE QUE SINALAR (escriba a profesión): _____

SI NO ESTÁ SEGURO DE QUÉ SEÑALAR (escriba la profesión): _____

MOITAS GRAZAS POLA TUA COLABORACIÓN
MOITAS GRAZAS POLA TUA COLABORACIÓN

Anexo IV: Ficha de incidencias do traballo de campo

FICHA DE INCIDENCIAS DO TRABALLO DE CAMPO			
Código do centro	<input style="width: 100%;" type="text"/>	☐ 6 anos ☐ 12 e 15 anos	
CITA			
Data	<input style="width: 50%;" type="text"/>	Hora cita	<input style="width: 50%;" type="text"/>
Centro	<input style="width: 100%;" type="text"/>		
Enderezo	<input style="width: 100%;" type="text"/>		
Concello	<input style="width: 50%;" type="text"/>	Teléfono	<input style="width: 50%;" type="text"/>
Persoa de contacto	<input style="width: 100%;" type="text"/>		
Cargo da persoa de contacto	<input style="width: 100%;" type="text"/>		
6 e 12 ANOS			
	1.º EP	1.º ESO	
N.º total de aulas do curso	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	
Aula seleccionada	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	
N.º total de alumnos da aula	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	
N.º de alumnos ausentes	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	
N.º de autorizacións negativas	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	
N.º de alumnos explorados	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	
N.º de enquisas respondidas	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	
15 ANOS			
N.º de alumnos nados en 1995	<input style="width: 100%;" type="text"/>		
N.º de alumnos substituídos	<input style="width: 100%;" type="text"/>		
N.º de autorizacións negativas	<input style="width: 100%;" type="text"/>		
N.º de alumnos explorados	<input style="width: 100%;" type="text"/>		

Anexo V: Mostra de centros

Táboa 1. Centros que só imparten educación primaria

Provincia	Concello	Código	Nome do centro	Aulas 1.º EP	
				Núm.	Mostra
A Coruña	Ames	15114	CEIP Agro do Muíño	2	1
A Coruña	Cambre	15115	CEIP Wenceslao Fernández Flórez	3	1
A Coruña	Carballo	15116	CEIP Fogar	4	2,3
A Coruña	Coruña (A)	15117	CEIP Raquel Camacho	2	1
A Coruña	Coruña (A)	15118	CEIP San Pedro de Visma	2	1
A Coruña	Coruña (A)	15119	CPR Hijas de Jesús	4	4
A Coruña	Oleiros	15120	CEIP Ramón María del Valle-Inclán	3	2
A Coruña	Ribeira	15121	CEIP O Grupo	2	2
A Coruña	Betanzos	15212	CEIP Francisco Vales Villamarín	5	2
A Coruña	Melide	15213	CEIP Martagona	1	1
A Coruña	Ordes	15214	CEIP Campomaior	2	1
A Coruña	Ortigueira	15215	CEIP José María Lage	2	2
A Coruña	Pontes de García Rodríguez (As)	15216	CEIP A Magdalena	1	1
A Coruña	Rianxo	15217	CEIP Alfonso D. Rodríguez Castelao	2	1
A Coruña	Santa Comba	15218	CEIP Barrié de la Maza	2	1
A Coruña	Sobrado	15219	CEIP Virxe do Portal	1	1
Lugo	Lugo	27104	CEIP Virxe da Soidade	1	1
Lugo	Antas de Ulla	27205	CEIP de Antas de Ulla	1	1
Lugo	Vicedo (O)	27206	CEIP do Vicedo	1	1
Lugo	Burela	27207	CEIP Virxe do Carme	2	2
Ourense	Ourense	32105	CEIP Vistahermosa	1	1
Ourense	Melón	32204	CEIP de Quins	1	1
Ourense	Pereiro de Aguiar (O)	32205	CEIP Ben-Cho-Shey	1	1
Ourense	Ribadavia	32206	CRA Amencer	1	1
Pontevedra	Estrada (A)	36114	CEIP de Oca	1	1
Pontevedra	Estrada (A)	36115	CEIP Manuel Villar Paramá	1	1
Pontevedra	Redondela	36116	CEIP de Santo Paio de Abaixo	2	1
Pontevedra	Vigo	36117	CEIP Illas Cíes	1	1
Pontevedra	Vigo	36118	CEIP Altamar	1	1
Pontevedra	Vigo	36119	CEIP A Canicouva	2	1
Pontevedra	Vigo	36120	CEP Igrexa-Valadares	2	1
Pontevedra	Vigo	36121	CEIP da Carrasqueira	2	2
Pontevedra	Vilagarcía de Arousa	36122	CEIP A Escardia	1	1
Pontevedra	Cambados	36210	CEIP de Castrelo	1	1
Pontevedra	Grove (O)	36211	CEIP As Bizocas	1	1
Pontevedra	Moaña	36212	CEIP de Reibón	3	2
Pontevedra	Porriño (O)	36213	CEIP Xosé Fernández López	2	1
Pontevedra	Ponte Caldelas	36214	CEIP Manuel Cordo Boullosa	2	2
Pontevedra	Silleda	36215	CEIP de Silleda	2	2
Pontevedra	Vilanova de Arousa	36216	CEIP de San Bartolomé	1	1

Táboa 2. Centros que imparten educación primaria e ensino secundario obrigatorio

Provincia	Concello	Código	Nome do centro	Aulas 1.º EP		Aulas 1.º ESO	
				Núm.	Mostra	Núm.	Mostra
A Coruña	Coruña (A)	15109	CPR Sagrado Corazón	3	2	3	2
A Coruña	Coruña (A)	15110	CPR Grande Obra de Atocha	3	3	4	4
A Coruña	Ferrol	15111	CPR Jesús Maestro	1	1	1	1
A Coruña	Ferrol	15112	CPR Cristo Rey	2	2	2	2
A Coruña	Santiago de Compostela	15113	CPR Compañía de María	3	2	3	3
A Coruña	Baña (A)	15208	CPI de San Vicente	1	1	2	2
A Coruña	Boimorto	15209	CPI Armando Cotarelo Valledor	1	1	1	1
A Coruña	Tordoia	15210	CPI Pecalama	1	1	1	1
A Coruña	Touro	15211	CPI de Fonte-Díaz	1	1	2	2
Lugo	Lugo	27103	CPR Fingoy	1	1	1	1
Lugo	Monforte de Lemos	27204	CPR Padres Escolapios	2	1	2	1
Ourense	Ourense	32103	CPR La Purísima	1	1	1	1
Ourense	Ourense	32104	CPR Santa Teresa de Jesús	3	1	3	3
Ourense	Rúa (A)	32203	CPR Pablo VI Fátima	1	1	1	1
Pontevedra	Pontevedra	36109	CPR Calasancio	2	1	2	1
Pontevedra	Vigo	36110	CPR Padre Míguez	2	1	2	2
Pontevedra	Vigo	36111	CPR Niño Jesús de Praga	1	1	1	1
Pontevedra	Vigo	36112	CPR Mercantil	1	1	1	1
Pontevedra	Vigo	36113	CPR Labor	2	2	2	1
Pontevedra	Catoira	36207	CPI de Progreso	2	1	1	1
Pontevedra	Guarda (A)	36208	CPR San José	1	1	1	1
Pontevedra	Guarda (A)	36209	CPR Padres Somascos	1	1	1	1

Táboa 3. Centros que só imparten ensino secundario obrigatorio

Provincia	Concello	Código	Nome do centro	Aulas 1.º ESO	
				Núm.	Mostra
A Coruña	Arteixo	15101	IES Manuel Murguía	7	2
A Coruña	Carballo	15102	IES Isidro Parga Pondal	5	2
A Coruña	Coruña (A)	15103	IES Ramón Otero Pedrayo	4	3
A Coruña	Ferrol	15104	IES de Catabois	3	3
A Coruña	Narón	15105	IES Terra de Trasancos	2	2
A Coruña	Santiago de Compostela	15106	IES A Pontepedriña	2	1
A Coruña	Santiago de Compostela	15107	IES Eduardo Pondal	3	3
A Coruña	Santiago de Compostela	15108	CPR Seminario Menor da Asunción	1	1
A Coruña	Fene	15201	IES de Fene	1	1
A Coruña	Fisterra	15202	IES Fin do Camiño	2	2
A Coruña	Laracha (A)	15203	IES Agra de Leborís	4	3
A Coruña	Malpica de Bergantiños	15204	IES Urbano Lugrís	2	1
A Coruña	Oroso	15205	IES de Oroso	3	1
A Coruña	Ortigueira	15206	IES de Ortigueira	2	1
A Coruña	Vimianzo	15207	IES Terra de Soneira	3	3
Lugo	Lugo	27101	IES Politécnico de Lugo	2	1
Lugo	Lugo	27102	IES Ánxel Fole	4	1
Lugo	Monforte de Lemos	27201	IES Río Cabe	3	2
Lugo	Pastoriza (A)	27202	IES Fonmiñá	1	1
Lugo	Burela	27203	IES Monte Castelo	2	1
Ourense	Ourense	32101	IES Julio Prieto Nespereira	2	1
Ourense	Ourense	32102	IES A Carballeira	2	1
Ourense	Carballiño (O)	32201	IES Manuel Chamoso Lamas	2	2
Ourense	Rúa (A)	32202	IES Cosme López Rodríguez	2	1
Pontevedra	Lalín	36101	IES Laxeiro	3	1
Pontevedra	Marín	36102	IES Mestre Landín	2	2
Pontevedra	Pontevedra	36103	IES A Xunqueira	2	1
Pontevedra	Pontevedra	36104	IES A Xunqueira I	3	3
Pontevedra	Redondela	36105	IES Pedro Florianí	2	2
Pontevedra	Vigo	36106	IES Manuel Antonio	2	2
Pontevedra	Vigo	36107	IES Alexandre Bóveda	5	5
Pontevedra	Vilagarcía de Arousa	36108	IES Castro Aobre	6	1
Pontevedra	Caldas de Reis	36201	IES Aquis Celenis	1	1
Pontevedra	Cambados	36202	CPR Salesianos A Mercé	2	1
Pontevedra	Moaña	36203	IES As Barxas	4	2
Pontevedra	Mos	36204	IES de Mos	4	4
Pontevedra	Nigrán	36205	IES Escolas Proval	2	2
Pontevedra	Vilanova de Arousa	36206	IES Faro das Lúas	2	1